

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Põhikooli mitme aine õpetaja õppekava

Mery-Liis Kolbak
SEKSUAALHARIDUSE TEEMADE KÄSITLEMISE MÕJU INIMESEÕPETUSES 8. KLASSI
ÕPILASTE HINNANGUL
Magistritöö

Juhendaja: kaasprofessor Kristi Kõiv

Tartu 2021

Kokkuvõte

Seksuaalhariduse teemade käsitlemise mõju inimeseõpetuses 8. klassi õpilaste hinnangul

Laiapõhjaline seksuaalharidus on õppekava põhine protsess, mille eesmärgiks on suurendada õpilaste tervist ja heaolu seksuaalhariduse kontekstis. Uurimuse eesmärk oli välja selgitada muutused 8. klassi õpilaste hinnangutes kooli seksuaalkasvatuse ning seksuaalsust puudutavate teadmiste ja hoiakute kohta enne ja pärast seksuaalhariduse ainetsükli läbimist inimeseõpetuses ühe kooli näitel. Varasemalt ei ole Eestis uuritud kooli 8. klassi inimeseõpetuse seksuaalhariduse kursuse mõju õpilaste teadmistele ja hoiakutele. Uurimus viidi läbi 11 nädala jooksul ja õpilaste teadmisi ja hoiakuid hinnati enne ja pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist. Uurimistöö mõõtevahendina kasutati nii eel- kui ka järeluuringu küsitluse läbiviimisel ankeeti.

Uurimistulemustest selgus, et õpilased tähtsustavad seksuaalkasvatuse eesmäärke, õpilasi huvitavad seksuaalsusega seotud teemad nii enne kui ka pärast seksuaalhariduse ainetsükli läbimist. Pärast seksuaalhariduse ainetsükli läbimist paranevad õpilaste seksuaalsusega seotud teadmised ja hoiakud muutuvad positiivses suunas. Õpilased väärtustavad rohkem turvalist seksuaalkäitumist.

Võtmesõnad: seksuaalharidus, inimeseõpetus, hindamisuuring

Abstract

The impact of sexual education topics in health studies to 8th grade students' knowledge and attitudes according to their own evaluations

Comprehensive sexuality education is a curriculum-based process with the aim to increase students' health and wellbeing in the context of sexual education. The purpose of the study was to identify changes in one school's 8th grade students' knowledge and attitudes related to sexuality before and after completing the topics about sexuality education part of their personal, social and health studies. The study was the first attempt to study the impact of sexual education to 8th grade students' knowledge and attitudes. The study was conducted in the timeframe of 11 weeks and students' knowledge and attitudes were evaluated before and after the implementation of topics of sexuality education as a part of health studies learning cycle. Study showed that students consider topics related to sexuality important, students are interested in the topics and

their knowledge and attitudes connected to sexuality were impacted in a positive way whereby students valued safe sexual behavior more.

Keywords: Sexual education; personal, social and health education; pre-post study design

Sisukord

Kokkuvõte	2
Abstract	2
Sissejuhatus	5
1. Teoreetiline ülevaade.....	6
1.1. Seksuaalharidus koolis	6
1.1.1. Seksuaalhariduse eesmärgid ja teemad.....	7
1.2. Seksuaalharidus Eestis.....	8
1.2.1. Noorte teadmised seksuaalhariduse vallas.....	9
1.2.2. Noorte hinnangud seksuaalkasvatuse kohta.....	11
1.2.3. Noorte seksuaalsusega seotud hoiakud	11
2. Metoodika.....	13
2.1. Uuringu disain	13
2.2. Valim	13
2.3. Uurimisinstrument	14
2.4. Protseduur	15
2.5. Rakendatud metoodika	16
2.6. Andmeanalüüs	17
3. Tulemused	17
3.1. Kooli seksuaalkasvatuse eesmärgid.....	17
3.2. Seksuaalsusega seotud teadmised.....	21
3.3. Seksuaalsusega seotud hoiakud	27
4. Arutelu.....	30
Tänuõnad	33
Autorsuse kinnitus.....	34
Kasutatud kirjandus.....	35
Lisad	38
Lisa 1. Seksuaalhariduse ainetsükli 8 inimeseõpetuse ainetunni jaotus.....	38

Sissejuhatus

Laiapõhjaline seksuaalharidus on õppekavapõhine protsess, mille eesmärk on noorte teadmiste, oskuste, hoiakute ja väärtushinnangute mõjutamine, et suurendada õpilaste tervist ja heaolu seksuaalhariduse kontekstis (International technical guidance..., 2018). Ülevaateuuringus (Kriby, Laris, & Roller, 2006), mille valimi moodustasid nii arenenud kui ka arengumaade seksuaalhariduse koolipõhised programmid, selgus, et noortele suunatud laiapõhine seksuaalharidus avaldab positiivset mõju: seksuaalne riskikäitumine ei sagene, vaid seksuaalvahekordade arv langeb ning suureneb esmase seksuaalvahekorra edasilükkamine. Seksuaalhariduse puhul on oluline keskenduda hoiakutele, teadmiste andmisele ja oskuste õpetamisele, sest need aspektid mõjutavad muutust noorukite seksuaalkäitumises (International technical guidance..., 2018). Just murdeas kujuneb välja seksuaalne identiteet ning selles eas lapsed on rohkem mõjutatud teiste arvamusest (Standards for Sexuality..., 2010). Nähtub, et hoiakud HIVi suhtes on seotud sellealaste teadmistega ja võivad mõjutada noote suhtumist ja riskikäitumist (Lõhmus, Rüütel, & Lemsalu, 2015). Laiapõhjalise seksuaalhariduse raames on võimalik ja vajalik kujundada õpilaste oskusi, sest noortel puuduvad veel väljakujunenud kindlad käitumisnormid ning ollakse kergemini mõjutatud eakaaslastest (Standards for Sexuality..., 2010).

1999. aastal uuriti Eestis 9. klasside õpilaste teadmisi seksuaalhariduslikel teemadel KISS-uuringu kaudu, kus selgus, et paremad teadmised on just põhjalikumalt läbitud teemade puhul (Papp, Part, & Tõri, 2001), sama ilmnis ka Kagadze (2010) uuringu tulemustest. HIVi temaatikaga seotud uuringu tulemustest (Lõhmus *et al.*, 2015) on aga selgunud, et noorte teadmiste tase seksuaalharidust puudutavate teemade osas on langenud.

Aastast 2002 on inimeseõpetus kohustuslik õppeaine õppekavas (Põhikooli riiklik õppekava, 2002) ning aastast 2010 on 8. klassile määratud kohustuslik inimeseõpetuse kursus (Põhikooli riiklik õppekava, 2010). Inimeseõpetuse ainekavas käsitletakse seksuaalkasvatuse teemasid kooliastmeid läbivalt. 8. klassi inimeseõpetuse kursuses „Tervis“ on seksuaalsust puudutavateks teemadeks seksuaalsus ning seksuaalse riskikäitumise ennetamine, mille eesmärk on arendada vastutust seksuaalse käitumise kontekstis (Kagadze & Kull, 2010). Pärast muutust õppekavas on kaardistatud inimeseõpetuse õpetajate ja õppemeetodite kitsaskohad (Vorobjov, Abel-Ollo, Part, & Kull, 2011).

Kagadze (2010) on oma uurimuses välja toonud, et nii eri- kui ka tavakooli 12–19-aastaste noormeeste hinnangul on kooli seksuaalhariduses eelkõige rõhuasetus inimese seksuaalse arengu toetamisel, vähem enesekohaste ja sotsiaalsete oskuste arendamisel. Ka Lõhmus jt (2015) rõhutavad oma uurimuses, et tuleks pöörata rohkem tähelepanu seksuaalhariduse tõhustamisele haridussüsteemis. Uuringu tulemused (Vorobjov, Abel-Ollo, Part, & Kull, 2011) näitavad, et inimeseõpetuse õpetajate teadmised on ebaühtlased. Lisaks puuduvad õppematerjalid, mis sisaldaks põhiteadmisi ja meetoodilisi materjale ning oleks teaduspõhised ja ajakohased.

Eeltoodud uuringute põhjal on oluline keskenduda inimese seksuaalsust puudutavale temaatikale 8. klassi seksuaalhariduse ainetsükli inimeseõpetuses ning uurida, kuidas seksuaalhariduse ainetsükli läbimine mõjutab noorte seksuaalsusega seotud hoiakuid ja teadmisi 8. klassi õpilaste hinnangul. Autori andmetel ei ole Eestis varasemalt tehtud sellist uurimust, kus hinnatakse 8. klassi seksuaalhariduse ainetsükli mõju 8. klassi õpilaste teadmistele ja hoiakutele inimeseõpetuses nende endi hinnangul.

Uurimuse eesmärk on välja selgitada muutused 8. klassi õpilaste hinnangutes kooli seksuaalkasvatuse ning seksuaalsust puudutavate teadmiste ja hoiakute kohta enne ja pärast vastavasisulise ainetsükli läbimist inimeseõpetuses ühe kooli näitel.

Töö koosneb neljast peatükist. Järgnevalt antakse ülevaade seksuaalharidusest koolis ning selgitatakse laiapõhjalise seksuaalhariduse programmi eesmäärke ja teemasid. Seejärel keskendutakse teoreetilises osas seksuaalhariduse rakendamisele Eestis ning eraldi esitatakse noorte teadmistega ja hoiakutega seotud uuringutulemused ning hinnangud koolis antava seksuaalhariduse kohta. Teoreetilise osa lõpus on sõnastatud töö eesmärk ja uurimisküsimused. Töö teine peatükk käsitleb rakendatud meetodikat ning andmeanalüüsi. Kolmandas peatükis tuuakse välja uurimistöö tulemused, mis on jaotatud kolme alakategooriasse: kooli seksuaalkasvatuse eesmärgid, seksuaalsusega seotud teadmised ja seksuaalsusega seotud hoiakud. Töö viimases osas arutletakse uurimisküsimuste üle, mida analüüsitakse varasemalt läbiviidud uuringute taustal.

1. Teoreetiline ülevaade

1.1. Seksuaalharidus koolis

Laiapõhjaline seksuaalhariduse programm on õppekavapõhine protsess, mis on eakohane ja tõenduspõhine, mõjutab hoiakuid ja oskusi, arendab positiivseid väärtusi, sh õpetab austama

inimõigusi, soolist võrdõiguslikkust ja mitmekesisust, arendab oskusi ja hoiakuid loomaks positiivseid, turvalisi ja tervislikke suhteid (International technical guidance..., 2018).

Laiapõhjalisel seksuaalharidusel on positiivne mõju (Kriby, Laris, & Roller, 2006), sest see ei suurenda seksuaalset riskikäitumist, vaid sageneb esmase seksuaalvahekorra edasilükkamine ning seksuaalvahekordade arvu langemine, seda nii arenenud kui ka arengumaades.

Samas on uuringutulemused näidanud, et on Euroopa riike, nt Austria, Bulgaaria, Küpros, Hispaania, kus esineb negatiivset hoiakut kooli seksuaalharidusele (Sexuality education in..., 2018), arvates, et see soodustab seksuaalsuhete alustamist, kuid laiapõhjaline seksuaalkasvatus on näidanud positiivseid tulemusi (International technical guidance..., 2009). Riikides, kus rakendatakse laiapõhjalist seksuaalharidust, on olnud positiivne mõju nii teadmiste suurenemisele seksuaalsust puudutavate teemade osas kui ka seksuaalse riskikäitumise vähenemisele.

Laiapõhjalise seksuaalhariduse eesmärk on noorte käitumise, teadmiste, oskuste ning väärtushinnangute mõjutamine, et parandada õpilaste tervist ja heaolu seksuaalhariduse kontekstis (International technical guidance..., 2018).

1.1.1. Seksuaalhariduse eesmärgid ja teemad

Laiapõhjaline seksuaalharidus on läbinud positiivse praktika ning on empiirilisel tõestatud, et see mõjutab muutusi käitumises, teadmistes ja hoiakutes (International technical guidance..., 2018), toetub inimõigustele ja soolisele võrdõiguslikkusele (National Sex Education..., 2020).

Seksuaalkasvatuse üks eesmäärke on tegeleda suhetega (International technical guidance..., 2018), keskendudes erinevatele suhetüüpidele (Bridges, 2014), nagu suhted eakaaslaste ja pereliikmete vahel ning romantilised ja seksuaalsed suhted, rõhutades just turvalisi suhteid (National Sex Education..., 2020). Oluline on arendada teadlike otsuste tegemist seksuaalsuse ja seksuaalvahekorra suhtes (sh suurendada vabamalt rääkimist seksuaalsusega seotud teemadel) (Bridges, 2014) ning rõhutades positiivseid ja turvalisi suhteid (Comprehensive Sexuality Education, 2016).

Seejuures on oluline tegeleda väärtuste, kultuuri, õiguste ja seksuaalsusega (International technical guidance..., 2018) ning keskenduda ka tagajärgedele, mida toob kaasa inimese diskrimineerimine tema seksuaalsusele, õigustele ja reproduktiivtervisele (National Sex Education..., 2020). Tuleb arendada oskust mõista tervislikke ja kahjulikke seksuaalsuhteid (Bridges, 2014), pöörates tähelepanu interpersonaalsele turvalisusele, erinevate vägivallovormide

märkamisele ja tegelemisele, sh kiusamine, seksuaalne ahistamine, seksuaalne vägivald, kohtinguvägivald, perevägivald (National Sex Education..., 2020).

Lisaks keskendutakse inimese keha ja selle arengule (International technical guidance..., 2018), keha anatoomiale ja füsioloogiale, mis on seotud indiviidi tervise ja heaoluga (National Sex Education..., 2020), sh rõhutatakse oma keha väärtustamist ja selle autonoomsuse tunnetamist ning keskendutakse positiivse kehapildi loomisele (Bridges, 2014).

Olulisel kohal on seksuaalsus, seksuaalkäitumine ja seksuaalsus inimese elukaares (International technical guidance..., 2018) lähtudes indiviidide võrdsusest, nt igalühel on õigus langetada otsuseid, mis puudutab seksuaalsust ja kõigil inimestel, sh HI-viiruse kandjatel, on õigus armastusele, väljendada seksuaalseid tundeid, abielluda ja elada pikaajalist kooselu, kui nad seda soovivad (National Sex Education..., 2020). Seejuures keskendutakse seksuaalkasvatuses soolisele tunnetusele (International technical guidance..., 2018), sh seksuaalsele sättumusele (Bridges, 2014), lähtudes inimõigusest ja üksteise austamisest, olenemata indiviidi soolisest identiteedist või seksuaalsest sättumusest (International technical guidance..., 2018).

Veel tegeletakse seksuaal- ja reproduktiivtervisega (International technical guidance..., 2018). Koolis rakendatava seksuaalhariduse eesmärgiks on keskenduda seksuaaltervisega seotud teadmistele ja oskustele, mis on vajalikud soovimatu raseduse ja seksuaalsel teel levivate haiguste (sh HIV) ennetuseks, hoolitsuseks ja raviks (National Sex Education..., 2020) ning õpetab kaitsma end seksuaalvahekordade ajal, pöörates tähelepanu ka kondoomide ja rasestumisvasteasete vahendite kasutamisele (Bridges, 2014). Eesmärk on vähendada seksuaalset riskikäitumist ja suurendada turvalist seksuaalkäitumist (National Sex Education..., 2020). Lisaks rõhutatakse seksuaalhariduses abi saamise võimalusi, toetudes terviklikule ja ausale teabele (Bridges, 2014).

1.2. Seksuaalharidus Eestis

Inimeseõpetus on kohustuslik õppeaine õppekavas alates 2002. aastast (Põhikooli riiklik õppekava, 2002) ning inimeseõpetuse õppekava vastab laiapõhjalise seksuaalkasvatuse põhimõttele (Kagadze & Kull, 2010) ja on üles ehitatud nii, et rakendatakse laia temaderingi (Part & Kull, 2010), mis tähendab, et ei keskenduta ainult seksuaalsusele, vaid ka nt sõprusele, meeldimisele, suhetele (WHO Regional Office for Europe and BZgA, edaspidi WHO, 2010). Kõiki õppeteemasid läbitakse igas kooliastmes (Kõiv, 2010), keskendutakse riskikäitumisele, sh

seksuaalse riskikäitumise ennetamisele ja sekkumisele seoses antisotsiaalse käitumisega (Kõiv, 2010), lähtudes eakohasusest ja vanusest (Kull, 2010). Õppeteemad jagunevad kohustuslikeks ja laiendatud ning süvendavateks teemadeks (Kõiv, 2010).

Aastast 2010 on määratud kohustuslik inimeseõpetuse seksuaalkasvatuse kursus 8. klassile (Põhikooli riiklik õppekava, 2010), milles keskendutakse seksuaalsusele: seksuaalkäitumise kujundamisele, kõlblisele suunamisele, vastutuse kasvatamisele seksuaalsuhetes, armastuse ja teiste positiivsete tunnetega tegelemisele (Kõiv, 2010). Inimeseõpetuse õppeaine eesmärgiks on anda korrektsed teadmised seksuaalhariduse kontekstis, arendada toimetulekuoskusi (Part & Kull, 2010) ja keskenduda ka väärtuskasvatusele, et kujundada õpilaste hinnanguid, hoiakuid, suhtumist ja väärtusi (Kõiv, 2010).

Kokkuvõtteks võib öelda, et Põhikooli Riikliku õppekava (Põhikooli riiklik õppekava, 2010) vastab laiapõhjalisele seksuaalkasvatuse kontseptsioonile ning inimeseõpetuse õppeaine hõlmab laia teemaderingi, mis toetub riskikäitumise ennetamisele (Part, Haldre, Palm, Baltussen; Ketting, Kivelä, Kõiv & Kull, 2011), kujundab õpilastes hoiakuid ja väärtusi. 8. klassi kohustusliku seksuaalkasvatuse kursuse ainekava sisaldab seksuaalsusega seotud kohustuslikke kui ka laiendatud ja süvendatud teemasid (Põhikooli riiklik õppekava, 2010).

1.2.1. Noorte teadmised seksuaalhariduse vallas

Varasematest uuringutest (Vorobjov *et al.*, 2011) on selgunud, et seksuaalharidusel peab olema koht riiklikus õppekavas, ka Lõhmus jt (2015) on oma uurimuses rõhutanud, et tuleks pöörata suuremat tähelepanu seksuaalhariduse tõhustamisele haridussüsteemis. Samas on leitud, et lisaks on vajalik keskenduda inimeseõpetuse õpetajate teadmistele, sest need on ebaühtlased ning seejuures puuduvad õppematerjalid, mis sisaldaks põhiteadmisi ja metoodilisi materjale, oleks teaduspõhised ja ajakohased (Vorobjov *et al.*, 2011).

Eesti noorte seksuaalsusega seotud teadmisi on uuritud aastatel 1994 (Papp, 1998), 1999 (Papp, Part, & Tõrik, 2001), 2015 (Lõhmus *et al.*, 2015) ja 2010 on uuritud nii tava- kui ka erikooli noormeeste teadmisi (Kagadze, 2010). On leitud, et noorte seksuaalsusega seotud teadmised ning tõhusate rasestumisvastaste vahendite kasutamine on seotud seksuaalhariduse lisamisega õppekavasse (Part, 2015) ning riskivabamalt käituvad just need õpilased, kes on hinnanud koolis antavat seksuaalharidust põhjalikuks (Lõhmus *et al.*, 2015).

KISS-uuring viidi läbi 1994. aastal (Papp, 1998) ja 1999. aastal ning sellega uuriti Eesti 9. klasside õpilaste teadmisi, käitumist ja hoiakuid seksuaalhariduslikel teemadel. Mõlemast uuringust selgus, et paremad teadmised on põhjalikumalt läbitud teemade puhul, nagu murdeiga, rasedus, kondoomi kasutamine, suguhaigused, AIDS ja seksuaalvähemused (Papp, 1998; Papp, Part, & Tõrik, 2001), sama ilmnes ka Kagadze (2010) uuringu tulemustest. Eestis on varasemalt läbi viidud uuringuid (Lõhmus *et al.*, 2015), kus on keskendutud HI (*immuunpuudulikkuse viirus*)-viirusega seotud teadmistele ja hoiakutele Eesti noorte hulgas, millest on selgunud, et noorte teadmiste tase seksuaalharidust puudutavate teemade osas on langenud, võrreldes viie aasta taguse samasuguse uuringuga. Lisaks mõjutas ligipääs legaalsele abordile, seksuaaltervise alastele teenustele ja rasestumisvastaste vahendite mitmekesisus Eestisajavahemikul 2001-2010 teismeliste raseduste arvu langust märkimisväärselt, olles üheks suurimaks sellel perioodil, võrreldes teiste riikidega (Part, 2015).

Aja jooksul on noorte teadmised HIVist ja seksuaalsetel teel levivatest haigustest paranenud võrreldes 2010. aasta uuringuga (Lõhmus, 2015). Samas on aga leitud, et noormeeste teadmised HIV-levikuteedest on vähesed (Kagadze, 2010). Part (2015) on oma doktoritöös selgitanud, et rasestumisvastaste vahendite ja kondoomi kasutamine on positiivselt seotud seksuaalkasvatuse rakendamisega koolis.

Naiste tervise uuringud on näidanud, et aastatega on suurenenud seksuaalsusega seotud teemad koolis ning on leitud, et see on piisav (Part, 2015). Uuringutulemused (Papp, 1999.; Papp, Part, & Tõrik, 2001) on tõestanud, et õpilastel on häid teadmisi nii puberteedist kui ka rasestumisvastastest vahenditest ja suguhaigustest, kuid üldised teadmised, mis on seotud seksuaalsusega, on jäänud ebaühtlaseks. Ka Kagadze (2010) on oma töös esile toonud, et noormeeste teadmised olid kõige paremad murdeea muutuste kohta. Õpilaste teadmised kondoomi osas on head, valdav osa (90%) noortest teab, et kondoom aitab vältida suguhaigustesse haigestumist (Lõhmus *et al.*, 2015), sama on selgunud ka eri- ja tavakooli noormeeste teadmistes (Kagadze, 2010). Seejuures on oluline tähelepanek, et alla poole uuritavatest omasid korrektseid teadmisi HIV levikuteedest ning teadsid, kuidas seksuaalsel teel levivaid haigusi vältida (Lõhmus *et al.*, 2015). Samas on teismeliste kõige kasutatavamaks rasestumisvastaseks vahendiks kondoom (Part, 2015), kuid uuringutulemused näitavad, et omatakse palju väärteadmisi sellest, et ka rasestumisvastased tabletid kaitsevad suguhaiguste eest (Kagadze, 2010).

1.2.2. Noorte hinnangud seksuaalkasvatuse kohta

Varasematest uurimustest on selgunud, et 12–19-aastaste noormeeste (nii eri-kui ka tavakooli) hinnangul on kooli seksuaalkasvatuses rõhuasetus eelkõige inimese seksuaalse arengu toetamisel, vähem enesekohaste ja sotsiaalsete oskuste arendamisele (Kagadze, 2010). Papp (1998) on oma töös välja toonud, et enamus noori leidsid, et ühtegi seksuaalsusega seotud teemat ei ole koolitunnis põhjalikult käsitletud. Esile toodi põhjalikult räägitud teemade puhul murdeeaga kaasnevad muutused ja AIDSiiga seotud õppetemaatikaid (Papp, 1998), mille käsitlemine on aga aastatega vähenenud (Lemsalu *et al.*, 2015). Ka Kagadze (2010) uuringutulemustest selgus, et noormeeste hinnangul räägiti kõige rohkem murdeest. Suhetest ja tunnetest räägiti põhjalikult ainult tavakooli noormeeste hinnangul. Samas on varasemalt õpilaste hinnangul koolis vähe käsitletud teemasid nagu tunded ja suhted vastassooga, seksuaalvähemused ja masturbeerimine (Papp, 1998). Lõhmus jt (2015) uuringutulemustest selgus, et kõige vähem oli räägitud kaitsmata seksuaalvahekorra keeldumisest, kuid enim murdeest. Uuringus (Kagadze, 2010) leiti, et seksuaalkasvatuse õppetunde peaks olema rohkem ning hakkama varasemalt, sama on ilmnunud ka varasemast uuringust (Papp *et al.*, 2001), kus oli märgata tendentsi, et seksuaalkasvatus jõuab õpilasteni hilja, pärast seda, kui omatakse isiklikke seksuaalkogemusi. Seksuaalkasvatuse õpeteemad (Papp, Part, & Tõrik, 2001) jäid noorte hinnangul pigem probleemikeskseteks, kui olid suunatud ennetustegevuseks.

1.2.3. Noorte seksuaalsusega seotud hoiakud

Seksuaalkasvatuse puhul on oluline keskenduda hoiakutele, sest need on seesmiselt omaks võetud ja mõjutavad nooruki käitumist (WHO, 2010); teadmiste andmisele ja oskuste õpetamisele, sest need aspektid mõjutavad muutust noorukite seksuaalkäitumises (International technical guidance..., 2018). Murdeest kujuneb välja seksuaalne identiteet ning selles eas lapsed on rohkem mõjutatud teiste arvamusest (Standards for Sexuality..., 2010).

Eestis põhikooli lõpuklasside seas läbi viidud uuringus selgus, et sõprussuhteid peetakse selles eas oluliseks (Papp, Part, & Tõrik, 2001). Seetõttu on oluline mõjutada hoiakuid, et soodustada positiivseid, turvalisi ja tervist soodustavaid suhteid (International technical guidance..., 2018), sest noortel puuduvad veel väljakujunenud kindlad käitumisharjumused ning ollakse kergemini mõjutatud eakaaslastest (Standards for Sexuality..., 2010), laiapõhjalise

seksuaalhariduse raames võimaldatakse kujundada noorte oskusi, väärtushinnanguid ja hoiakuid. Lõhmus jt (2015) uuringust selgus, et noorte suhtumist ja riskikäitumist võivad mõjutada HIViga seotud hoiakud, mis on seotud sellealaste teadmistega.

Hoiakute kujundamise eesmärk on aidata noortel arendada arusaamist iseendast, seksuaalsusest ja maailmast (International technical guidance..., 2018). Eestis tehtud uuringu tulemustest (Lemsalu *et al.*, 2015) on selgunud, et noorte, kes esmase vahekorra ajal kasutasid kondoomi, hoiak kondoomide suhtes on positiivsem. Samas uuringus (Lemsalu *et al.*, 2015) aga leiti, et noorte hinnangul peaks kandma kondoomi kaasas pigem meesterahvas, kuid see muutub vanusega võrdsemaks.

Kagadze (2010) uuringus tavakooli ja erikooli noormeeste hulgas uuriti nende hoiakuid seksuaalsusega seoses: tavakooli noormeestel olid konservatiivsemad hoiakud võrreldes erikooli noormeestega. Hoiakud HIVi osas erinesid suhtumiselt sõbra ja õpetajasse, kus noored leidsid, et HIV-positiivne õpetaja ei tohiks koolis töötada, kuid HIV-positiivse sõbraga suhtlemist ei lõpetaks (Lõhmus *et al.*, 2015). Papp jt (2001) uuringutulemustest oli märgata tendentsi, kus tütarlaste hoiakud ajas muutusid liberaalsemaks, kuid traditsioonilised sugupoolte soostereotüüpsed hoiakud olid püsivad. Hoiakute kujundamiseks on oluline varasemate õppeteemade kajastamine, et noored omandaksid põhimõisted, valdaksid õppeteemat ja omaksid teadmisi, millele kujundada hoiakuid (International technical guidance..., 2018).

Uurimustulemused on näidanud laiapõhjalise seksuaalhariduse postitiivset mõju õpilaste teadmistele ja hoiakutele (Kriby, Laris, & Roller, 2006), ka Eesti inimeseõpetuse õppekava vastab laiapõhjalisele seksuaalharidusele (Part & Kull, 2010). Varasemalt on uuritud nii õpilaste seksuaalsusega seotud teadmisi (Kagadze, 2010; Lõhmus *et al.*, 2015; Papp, 1998; Papp, Part, & Tõrik, 2001) ja hoiakuid (Lõhmus *et al.*, 2015; Kagadze, 2010). Lisaks on uuritud inimeseõpetuste õpetajate pädevust ning õppematerjale (Vorobjov *et al.*, 2011) ja seksuaalhariduse kulutõhusust (Part *et al.*, 2011), kuid varasemalt ei ole keskendutud Eestis seksuaalhariduse rakendamise mõjule 8. klassi õpilaste hinnangul nii enne kui ka pärast ainetsükli rakendamist. Seega on käesoleva töö uurimisprobleemiks 8. klassi seksuaalhariduse ainetsükli mõju õpilaste hinnangul. Antud töös kasutatakse seksuaalhariduse ja seksuaalkasvatuse mõisteid sünonüümidena. Käesoleva töö uurimuse eesmärk on välja selgitada muutused 8. klassi õpilaste hinnangutes kooli seksuaalkasvatuse ning seksuaalsust puudutavate teadmiste ja hoiakute kohta enne ja pärast vastavasisulise ainetsükli läbimist inimeseõpetuses ühe kooli näitel.

Töö eesmärgist lähtuvalt püstitati järgmised uurimisküsimused:

1. Missugused on muutused 8. klassi õpilaste hinnangutes kooli seksuaalkasvatuse teemade ja eesmärkidele kohta vastavasisulise ainetsükli lõpus võrreldes ainetsükli algusega?
2. Missugused on muutused 8. klassi õpilaste teadmistes seksuaalsust puudutavate teemade kohta vastavasisulise ainetsükli lõpus võrreldes ainetsükli algusega?
3. Missugused on muutused 8. klassi õpilaste hoiakutes seksuaalsust puudutavate teemade kohta vastavasisulise ainetsükli lõpus võrreldes ainetsükli algusega?

2. Metoodika

2.1. Uuringu disain

Käesolev uurimus viidi läbi kvantitatiivset uurimismeetodit kasutades ning uurimuse disainiks oli hindamisuuring, kus kasutati pre/post disaini (Õunapuu, 2014), mis võimaldab teha võrdlusi (Cohen, Manison, & Morrison, 2007). Pre/post disaini rakendatakse enne ja pärast katsesündmust konkreetsetele katseisikutele (Õunapuu, 2014) ning selline uurimuse disain võimaldas antud uurimuses võrrelda muutusi 8. klassi õpilaste hinnangutes seoses „Suhted ja seksuaalsus“ temaatika läbimisega vahetult enne ja pärast vastava ainetsükli läbimist inimeseõpetuse tundide raames. Töös saadi arvulised andmed, mida on võimalik omavahel võrrelda kvantitatiivses uurimuses (Cohen *et al.*, 2007) ning just seda taotleti uurimisküsimustega.

2.2. Valim

Uurimuse valimi moodustasid ühe Harjumaa üldhariduskooli 8. klassi õpilased viiest erinevast paralleelklassist. Uurimuses osalenud õpilased valiti mugavusvalimi põhimõttel (Cohen *et al.*, 2007), lähtudes valimi lihtsast kättesaadavusest ja seksuaalhariduse tundide rakendamise võimalusest, kuid seejuures arvestati õpilaste vanuseastet, mida määras põhikooli riiklik õppekava (Põhikooli riiklik õppekava, 2010). Õpilased pidid käima 8. klassis, sest õppekava (Põhikooli riiklik õppekava, 2010) järgi on selles kooliastmes inimeseõpetuse õppekavas aine „Tervis“, mille ainekava üheks temaatikaks on „Suhted ja seksuaalsus“.

Eeluuringus osales 108 õpilast ja järeluurimus 102 õpilast. Kogu valimist oli tüdrukuid eeluuringus 46 ja järeluurimus 47 ja poisse eeluuringus 62 ja järeluurimus 55. Valimisse jäid õpilased, kes osalesid nii eel- kui ka järeluurimus. Kokku jäi valimisse 102 õpilast. Täpsem valimi kirjeldus soo ja vanuse järgi tabelis 1.

Tabel 1. Uuritavate jaotus soo ja vanuse järgi eel- ja järeluuringu

Uuritavad	Poisid	Tüdrukud	15- aastased	14- aastased	Kokku
Enne	55	47	5	97	102
Pärast	55	47	21	81	102

2.3. Uurimisinstrument

Uurimistöö mõõtevahendina kasutati nii eel- kui ka järeluuringu küsitluse läbiviimisel ankeeti. Autor otsustas kasutada andmeinstrumendina Kagadze (2010) väljatöötatud ankeeti, mille koostamisel on valiidsuse tagamiseks lähtunud eksperthinnangutest ja toetunud teaduskirjandusele. Antud ankeediga uuris töö autor 8. klassi õpilaste hinnanguid oma teadmistele, hoiakutele ja seksuaalkasvatuse eesmärkide kohta enne ja pärast inimeseõpetuse aine „Tervis“ ainetundides seksuaalharidust puudutava temaatika (RÕKi järgi: temaatika: *Suhted ja seksuaalsus*) läbimist.

Ankeedi (Kagadze, 2010) järgi hinnati seksuaalkasvatuse eesmärkide käsitlemist koolis (küsimus *Millisel määral on seksuaalkasvatus koolis täitnud sinu arvates alljärgnevaid eesmärke?*). Õpilased said hinnata 12 kooli seksuaalkasvatuse eesmärki Likerti skaala järgi, millele valiti numbriline vastusevariant (1-5), kus number 1 tähistas „ei ole täitnud eesmärke“, 2 „vähe“, 3 „keskmiselt“, 4 „enamasti“ ja 5 „täielikult“. Seksuaalkasvatuse eesmärkide analüüsimiseks leiti uuritavate vastuste keskmised nii esimesel kui ka teisel korral ning tulemusi analüüsiiti, kasutades *t*-testi. Sama Likerti skaalat kasutati ka hoiakute hindamisel, kus õpilased said hinnata 30 seksuaalsusega seotud väidet 5-pallilise skaalal (küsimus *Millisel määral oled alljärgnevate väidetega nõus?*). Vastused sisestati Excelisse vastavalt uuritava poolt valitud numbriga (skaalal 1-5).

Kahe küsimusega (küsimused *Milliseid teemasid oled kuulnud koolitunnis?* ja *Millistest seksuaalkasvatuse teemadest sooviksid rohkem teada saada?*) uuriti, milliseid seksuaalkasvatusega seotud teemasid on õpilased kuulnud koolitunnis ja millistest teemadest sooviksid nad veel rohkem teada saada. Esimene küsimus oli valikvastustega, kus õpilased said valida seksuaalsusega seotud teemade hulgast sobivaimad. Avatud küsimus *Millistest seksuaalkasvatuse teemadest sooviksid rohkem teada saada?* vastused kategoriseeriti.

8. klassi õpilaste teadmisi seoses seksuaalsusega uuriti 24 küsimusega. Neist 22 küsimust olid valikvastustega ja neli küsimust (*Kuidas arvestatakse menstruatsioonitsükli pikkust?*, *Kuidas*

arvutada välja päevad, millal on naisel kõige suurem tõenäosus rasedaks jääda?, Kas sa tead, kuidas kasutada rasestumisvastaseid tablette?, Kas sa tead, kuidas kasutatakse kondoomi?) olid avatud vastusega küsimused, kus õpilastel tuli vastata ja oma vastuseid täpsustada. Vastused kodeeriti koos kaaskodeerijaga õigeks ja valeks vastusteks ning „ei tea“ (vastusevariant „mul ei ole teadmisi selles vallas“). Osades valikvastustega küsimustes võis olla õigeid vastusevariante mitu (küsimused *Millised muutused murdeas on poistel ja tüdrukutel sarnased?, Millised on mehe suguelundid?, Kuidas levib HI-viirus?*).

2.4. Protseduur

Uurimuses osalemine oli õpilaste jaoks vabatahtlik, enne esmase küsitluse läbiviimist teavitas töö autor lapsevanemaid uurimusest, selgitades uurimustöö eesmärki. Nõusoleku küsimine oli kooskõlas isikuandmete kaitse seadusega (Isikuandmete kaitse seadus, 2018), uurimuses ei töödeldud ega küsitud õpilaste isikuandmeid. Seejuures lähtuti teadustöö eetikast (Teadustöö eetika, s.a), järgides anonüümsust ja konfidentsiaalsust. Stuudiumi vahendusel informeeriti lapsevanemaid, milles paluti luba õpilasel uurimisel osalemisel. Nii õpilastel kui ka lapsevanematel oli õigus uurimuse osalemisest keelduda.

Autor viis läbi pilootuuringu rühmades, kus uurija selgitas välja, kui palju võib 8. klassi õpilasel aega kuluda küsimustiku täitmiseks ning küsimustiku mõistetavuse 8. klassile, õpilased said uurimuse ajal teha märkmeid küsimustiku/küsimuste kohta. Pilootuuringule vastas 15 õpilast ja selle tulemuste põhjal muutis töö autor eksperdi arvamusest lähtudes kahte vastusevarianti: küsimuses „*Mida tähendab masturbeerimine?*“ asendas autor vastusevariandi „*suguelundite hellitamine*“ vastusevariandiga „*eneserahuldamine*“ ja küsimuses „*Kes on homoseksuaalne inimene?*“ vastusevariandis asendati sõna „*omasooline*“ sõnaga „*samasooline*“.

Andmeid koguti kahes osas: poolteist kuni nädal enne temaatika „Suhted ja seksuaalsus“ läbimist inimeseõpetuses 8. klassis ja seejärel poolteist kuni nädal pärast seksuaalhariduse temaatika läbimist. Seksuaalhariduse ainetükkel kestis kokku 8 nädalat, kusjuures igal nädalal oli kavas üks inimeseõpetuse ainetund.

Käesoleva uurimuse esimene osa viidi läbi 2020. aasta septembris ning sellele järgnes 8-nädalane seksuaalhariduse ainetükli läbiviimine, mis vastas õppekava (Põhikooli riiklik õppekava, 2010) õpitulemustele ja õpisisule.

2.5. Rakendatud metoodika

Kaheksa nädala jooksul viidi läbi igal nädalal üks inimeseõpetuse ainetund seoses temaatikaga „Suhted ja seksuaalsus“ vastavalt inimeseõpetuse ainekavale (Põhikooli riiklik õppekava, 2010) viies erinevas 8. klassis. Seksuaalhariduse ainetsükli õpisisu käsitles teemasid nagu sotsiaalne tervis ja suhted; suhete loomine, säilitamine ja katkemine; suhete väärtustamine; armastus; seksuaalsuse olemus – lähisuhted, seksuaalne identiteet, seksuaalne nauding, soojätkamine, seksuaalne areng; seksuaalne orientatsioon, soorollide ja -stereotüüpide mõju inimese käitumisele ja tervisele; seksuaalvahekord; turvaline seksuaalkäitumine; rasestumisvastased meetodid; seksuaalõigused, seksuaalsel teel levivate haiguste vältimine; HIV ja AIDS; abi ja nõu saamise võimalused (Põhikooli riiklik õppekava, 2010).

Seksuaalhariduse ainetsükli ainetundide ainemetoodika valmistas autor ette lähtudes põhikooli riikliku õppekava (Põhikooli riiklik õppekava, 2010) õpitulemustest ja õpisisust, toetudes õppekava aine „Tervis“ raames (Põhikooli õppekava, 2010) kohustuslikele õppeteemadele ja inimeseõpetuse õppevarale (Kull, Part, Kõiv, & Kiive, 2012; Kull, Part, Kõiv, & Kiive, 2012; Kagadze, Kiivit, Kull, & Part, 2005).

Seksuaalhariduse ainetsükli rakendamine toimus õppetöö raames. Esmase ja kordusküsitluse vaheline periood kestis kokku 11 nädalat, millest seksuaalhariduse ainetsükkel viidi läbi kaheksal järjestikusel nädalal, ainetunde viisid läbi 2 inimeseõpetuse õpetajat viies paralleelklassis ühes üldhariduskoolis 8. klasside seas.

Töökavad koostas töö autor toetudes ekspertarvamusele. Töökavasid rakendasid kaks inimeseõpetuse õpetajat vastavalt tunnikavadele viies erinevas 8. klassis, kusjuures üks inimeseõpetuse õpetaja andis neljas klassis ja teine ühes klassi. Rakendatud metoodika hõlmas nii iseseisvat tööd, rühmatöid kui ka aktiivõppe meetodeid. Seksuaalhariduse teemad olid ära jaotatud kaheksale ainetunnile, täpsem kaheksa ainetunni jaotus on esitatud lisas 1.

Kordusküsitlus viidi läbi samade õpilaste seas pärast seksuaalsusega seotud teemade käsitlust inimeseõpetuses 8. klassis 2020. aasta detsembris. Enne uurimuse esimese osa läbiviimist küsiti lapsevanematelt nõusolek uurimuses osalemiseks. Õpilaste osalemine mõlemal uurimiskorral oli vabatahtlik.

Nii eel- kui ka järeluuringu alguses, enne ankeedi täitmise alustamist, rõhutati õpilastele, et ankeedi täitmine on anonüümne ja konfidentsiaalne ning on kasutatav vaid uurimistöö eesmärgil. Ankeedi täitmine toimus regulaarse õppetöö ajal ning vastamiseks kulus õpilastel

keskmiselt 45 minutit. Ankeedid olid esitatud paber kandjal ning vastamise ajal võimaldati õpilastele ka lisapaber, et vajadusel teha märkmeid. Ankeetküsitlused nii esimesel kui ka teisel korral viidi läbi töö autori poolt.

2.6. Andmeanalüüs

Uurimuses kasutati kvantitatiivset andmeanalüüsi, mille tulemusel saadi arvandmed. Ankeedist saadud andmed sisestati Microsoft Office Excel 2013, kuhu sisestati kõik küsimused ja vastusevariandid tabelisse. Kodeerimiseks kasutati andmetöötlusprogrammi Microsoft Office Excel 2013 ning andmete võrdlemiseks kasutati t -testi, sest see on levinuim viis kahe sõltuva rühma keskmiste võrdlemiseks (Tooding, 2007) ja hii-ruut testi, mis võimaldab andmete võrdlemist sagedustabeliga (Kaart, 2012), ning mida kasutati valikvastuste puhul ja kirjeldavat statistikat, mis võimaldas andmete varieeruvust kirjeldada ja ülevaetlikult esitada (Õunapuu, 2011). Valikvastuste puhul leiti kategooriate protsentuaalne jaotus nii enne kui ka pärast seksuaalhariduse ainetsükli läbimise tulemuste võrdlemiseks. Küsimustele, mille vastamisel kasutati Likerti skaalat, leiti andmeanalüüsi käigus keskmised nii esimesel kui ka teisel andmekogumisel. Andmeid analüüsiti t -testiga. Tulemuste väljatoomisel kasutati p -väärtust.

3. Tulemused

3.1. Kooli seksuaalkasvatuse eesmärgid

Kooli seksuaalkasvatuse eesmärkide täitmist uuriti ühe kooli 8. klassi õpilaste hinnangul nii enne kui ka pärast seksuaalhariduse ainetsükli läbimist ankeedi küsimusega *millisel määral on seksuaalkasvatus koolis täitnud sinu arvates alljärgnevaid eesmäärke?*. Tulemustest selgus, et enne ainetsükli läbiviimist hindasid õpilased seksuaalkasvatuse eesmärkide täitmist keskmiselt või alla selle (keskmine kõrgeim hinnang 3,43). Esimesel uurimiskorral leiti, et kõige enam oli kooli seksuaalkasvatus keskendunud teadlikkuse tõstmisele keha funktsioonidest ja muutustest, mille keskmine hinnang oli suurim (3,43) ning kõige vähem tähtsustati õpilaste hinnangul inimeste tolerantsuse suurendamist seksuaalvähemuste suhtes (2,26) ja väärtushinnangute kujundamist seoses seksuaalsusega (2,26). Pärast seksuaalhariduse ainetsükli läbimist hinnati seksuaalkasvatuse eesmärkide täitmist keskmiselt või üle selle (keskmine kõrgeim hinnang 4,47).

Nii esimesel kui ka teisel mõõtmisel tõid õpilased kooli seksuaalkasvatuse eesmärkidena eelkõige välja enda teadlikkuse tõstmisega seotud eesmärgid, mis puudutasid tundeid,

lähisuhteid, eneseväarikust ja kehalisi muutusi, kusjuures teisel mõõtmiskorral tõusid esmatähtsaks sellised kooli seksuaalkasvatuse eesmärgid nagu teadlikkuse tõstmine seoses seksuaalõiguste ja rasestumisvastaste vahenditega.

Võrreldes uurimistulemusi enne ja pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist ilmnedid statistiliselt olulised erinevused mõõdetuna *t*-testiga üheteistkümnes seksuaalhariduse eesmärgis 12-st. Nimelt tähtsustasid õpilased kooli seksuaalkasvatases rohkem kui uuringu alguses järgmisi seksuaalkasvatuse eesmärke: teadlikkuse tõstmine rasestumisvastastest vahenditest, teadlikkus tunnete tähtsusest suhtes, seksuaalsed õigused, sugulisel teel levivad haigused, lähedussuhte olulisus, keha muutused ja funktsioonid, inimese eneseväarikuse tunne, väärtushinnangute kujundamine seoses seksuaalsusega, positiivse suhtumise arendamine seksuaalsusesse ja vastutustundliku käitumise arendamine seksuaalsuhetes ja tolerantsus seksuaalvähemuste suhtes. Statistiliselt olulist erinevust ei ilmnunud kahe mõõtmiskorra lõikes ühes seksuaalkasvatuse eesmärgis, milleks oli suhtlemisoskuse arendamine, mida õpilased hindasid mõlemal mõõtmiskorral suhteliselt vähetähtsaks kooli seksuaalkasvatuse eesmärgiks (Tabel 2).

Tabel 2. Seksuaalkasvatuse eesmärkide täitmine koolis keskmine hinnang enne ja pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist

Seksuaalkasvatuse eesmärgid	Enne	Pärast	<i>t</i> -väärtus	<i>p</i> väärtus
Tõsta teadlikkust rasestumisvastastest vahenditest	2,60	4,47	13,37	0,00
Tõsta teadlikkust seksuaalsetest õigustest	2,38	3,86	10,27	0,00
Kujundada väärtushinnanguid seoses seksuaalsusega	2,26	3,22	6,31	0,00
Arendada vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes	2,59	3,44	5,81	0,00
Toetada positiivset suhtumist seksuaalsusesse	2,40	3,22	5,22	0,00
Tõsta inimeste tolerantsust seksuaalvähemuste suhtes	2,26	3,01	5,21	0,00
Tõsta teadlikkust tunnete tähtsusest suhetes	2,94	3,57	4,02	0,00
Tõsta teadlikkust lähedussuhete olulisusest	2,90	3,53	3,88	0,00
Tõsta teadlikkust sugulisel teel levivatest haigustest	2,97	3,53	3,34	0,00
Tõsta inimese eneseväarikustunnet	3,21	3,6	2,66	0,00

Tõsta teadlikkust keha muutustest ja funktsioonidest	3,43	3,70	1,72	0,04
Arendada suhtlemisoskust suhetes	2,58	2,79	1,23	0,11

Seksuaalkasvatuse teemade käsitlemine koolis

Seksuaalkasvatuse teemade käsitlemist kooli 8. klassi õpilaste hinnangul nii enne kui ka pärast seksuaalhariduse ainetsükli uuriti küsimusega *Milliseid teemasid oled kuulnud koolitunnis?*

Ankeetküsitluses oli õpilastele esitatud 22 erinevat seksuaalsusega seotud teemat, mille hulgast said õpilased teha mitu valikut. Teemade esinemissagedus protsentides arvutati mõlemal mõõtmiskorral kõikide teemade lõikes. Tabelis 3 on välja toodud käsitletud teemad koolitunnis.

Enne seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist olid õpilased kõige enam kuulnud koolitunnis sellistest teemadest nagu sõprust ja murdeiga, kõige vähem sellisest teemast nagu seksuaalvähemused. Pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist olid õpilased kõige enam kuulnud sugulisel teel levivatest haigustest, armumisest ja armastusest, seksuaalsetest õigustest ja rasestumisvastastest vahenditest. Kõige vähem kuulnud seksuaalsest sõnavarast.

Võrreldes 8. klassi õpilaste poolt toodud seksuaalharidusega seotud teemade protsentuaalset esinemissagedust enne ja pärast seksuaalhariduse ainetsükli läbimist seoses sellega, mida teatud teemadest kooli seksuaalkasvatuses oldi kuulnud, siis statistiliselt olulised erinevused mõõdetuna χ^2 esinesid 15 teema lõikes 22-st seksuaalsust puudutavast teemast. Nimelt olid teisel mõõtmiskorral, võrreldes esimese mõõtmiskorraga, kuulnud õpilased rohkem koolitunnis järgmistest teemadest: pornograafiast, seksuaalvähemusest, abordist, armastusest ja armumisest, rasestumisvastastest vahenditest, seksuaalkäitumisest, seksuaalsest väärkohtlemisest, seksuaalsetest õigustest, seksuaalsusest, sugulisel teel levivatest haigustest. Esimese ja teise mõõtmiskorra tulemuste võrdlus näitas, et õpilased olid vähem kuulnud metoodika rakendamise järgselt järgmistest teemadest: tunnetest, sõprusest, suhetest, suguelundite anatomiast ja füsioloogiast, murdeest ja abi saamise võimalustest. Olulisi erinevusi kahe mõõtmise korra vahel ei leitud abielu ja kooselu kohta, aborti, prostitutsiooni, seksuaalse sõnavara, seksuaalvahekorra, soorollide ja viljastumise, raseduse ja lapse sünni teemade käsitluses (Tabel 3).

Tabel 3. Koolitunnis käsitletud teemade esinemissagedus protsentides kõikide teemade lõikes enne ja pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist

Koolitunnis käsitletud teemad	Enne	Pärast	χ^2	p väärtus
Abi saamise võimalused	8,2%	5,5%	7,82	0,01
Abielu ja kooselu	3,9%	3,1%	1,12	0,29
Abort	1,1%	2,1%	3,64	0,06
Armastus ja armumine	6,0%	6,2%	8,44	0,00
Murdeiga	9,6%	5,9%	12,79	0,00
Pornograafia	0,9%	5,6%	37,70	< 0,00
Prostitutsioon	1,0%	1,3%	0,39	0,53
Rasestumisvastased vahendid	3,9%	6,1%	6,41	0,01
Seksuaalkäitumine	3,8%	5,9%	5,75	0,02
Seksuaalne sõnavara	1,1%	0,7%	1,07	0,30
Seksuaalne väärkohtlemine	2,5%	3,2%	8,85	0,00
Seksuaalsed õigused	2,3%	6,1%	21,48	< 0,00
Seksuaalsus	3,6%	5,6%	5,36	0,02
Seksuaalvahekord	4,6%	5,4%	0,70	0,40
Seksuaalvähemused	0,7%	3,1%	18,33	0,00
Soorollid	6,7%	6,1%	0,48	0,49
Suguelundite anatoomia ja füsioloogia	4,0%	2,1%	8,53	0,00
Sugulisel teel levivad haigused	6,1%	6,2%	7,93	0,01
Suhted	8,1%	5,9%	5,22	0,02
Sõprus	9,8%	5,4%	18,53	0,00
Tunded	7,1%	4,9%	5,85	0,02
Viljastumine, rasedus ja lapse sünd	5,0%	3,8%	2,28	0,13
Kokku	100%	100%		

Teemasid, millest õpilased sooviksid rohkem teada saada uuriti küsimusega *Millistest seksuaalkasvatuse teemadest sooviksid rohkem teada?*. Tegemist oli avatud vastustega küsimustega, millele antud vastused kategoriseeriti ja toodi välja kategooriate erinevused protsentides mõlemal mõõtmiskorral kõikide teemade lõikes.

Uuringutulemustest selgus, et nii enne kui ka pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist soovisid umbes kolmandik õpilased rohkem teada saada seksuaalsusega seotud teemade kohta. Enne meetodika rakendamist soovisid õpilased rohkem teada saada seksuaalsel teel levivatest haigustest ja turvaseksist. Suhteliselt palju sooviti teada saada viljastumisest, rasedusest, sünnitusest ja abordist ning suhetest ja tunnetest. Pärast meetodika rakendamist soovisid õpilased rohkem teada saada seksuaalsest väärkohtlemisest. Suhteliselt palju soovisid õpilased teada saada suhetest ja tunnetest ning armastusest. Suhteliselt vähe sooviti teada saada

abi saamise võimalustest seoses seksuaalküsimustega. Kõik õpilaste poolt mainitud teemade kategooriad on välja toodud tabelis 4.

Statistiliselt olulised erinevused esinesid enne ja pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist seksuaalkasvatusega seotud teemades, millest õpilased rohkem teada saada soovisid, 13-st teemast kahe puhul. Nimelt soovisid õpilased esimesel uurimiskorral rohkem teada saada seksuaalsel teel levivatest haigustest ja turvaseksist võrreldes teise hindamisega ning pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist soovisid rohkem õpilasi teada saada seksuaalsest väärkohtlemisest. Teiste teemade lõikes olulisi erinevusi esimesel ja teisel mõõtmiskorral ei ilmnenu.

Tabel 4. Seksuaalkasvatusega seotud teemade kategooriate esinemissagedus protsentides, millest õpilased sooviksid rohkem teada saada enne ja pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist

Seksuaalkasvatuse teemad	Enne	Pärast	χ^2 väärtus	p väärtus
Seksuaalsuse tähendus	6,5%	3,2%	1,99	0,16
Seksuaalsus ja sootunnetus/soorollid	3,3%	2,5%	0,15	0,70
Suhted ja tunded, armastus	7,1%	10,8%	1,50	0,22
Viljastumine, rasedus, sünnitus, abort	8,2%	5,7%	0,76	0,38
Sugulisel teel levivad haigused ja turvaseks	16,8%	5,1%	11,43	0,00
abi saamise võimalused	0,5%	0,6%	0,01	0,91
seksuaalõigused	1,6%	1,9%	0,04	0,84
Seksuaalne väärkohtlemine	5,4%	11,5%	4,09	0,04
Seksuaalkäitumine	3,3%	0,6%	2,90	0,09
Suguelundite anatoomia ja füsioloogia	1,1%	3,8%	2,77	0,10
Ei taha midagi teada	8,7%	7,0%	0,33	0,57
On piisavalt käsitletud	4,3%	8,3%	2,27	0,13
Tahaks rohkem teada	33,2%	38,9%	1,20	0,27
Kokku	100%	100%		

3.2. Seksuaalsusega seotud teadmised

Õpilaste teadmisi seksuaalsust puudutavate teemade kohta hinnati 24 küsimusega. Neist 22 küsimust olid valikvastustega ja neli küsimust (*Kuidas arvestatakse menstruatsioonitsükli pikkust?*, *Kuidas arvutada välja päevad, millal on naisel kõige suurem tõenäosus rasedaks jääda?*, *Kas sa tead, kuidas kasutada rasestumisvastaseid tablette?*, *Kas sa tead, kuidas kasutatakse kondoomi?*) olid avatud vastusega küsimused. Kõik vastused kodeeriti õigeks ja

valeks vastusteks ning „ei tea“ (vastusevariant „mul ei ole teadmisi selles vallas“). Küsimused on sisuliselt jaotatud laiapõhjalise seksuaalhariduse kontseptsiooni alusel seitsmeks seksuaalteadmiste valdkonnaks: murdeea muutused ja suguküpsus (vt tabel 5); suguelundite anatoomia ja füsioloogia (vt tabel 6); viljastumine ja rasedus (vt tabel 7); suguhaigused ja turvaseks (vt tabel 8); seksuaalne nauding (vt tabel 9); sootunnetus (vt tabel 10) ja seksuaalne vägivald (vt tabel 11). Uuritavate osakaal on esitatud protsentides, kes vastasid seksuaalsust puudutavate teadmistega seoses. Statistiliselt olulised erinevused leiti uuritavate osakaalus enne ja pärast ainetsükli rakendamist mõõdetuna χ^2 testiga.

Murdeea muutused ja suguküpsus

Kõige paremaid teadmisi omasid õpilased enne ja pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist tüdrukute ja poiste sarnaste muutuste kohta murdeeas (õigete vastuste protsent: enne 87% ja pärast 92%), kõigi kuue küsimuse lõikes, mis puudutasid murdeea muutusi ja suguküpsust. Kuni kolmandik õpilastest vastas õigesti küsimusele seoses tüdrukute ja poiste suguküpsuse saamise tunnuse osas nii enne kui ka pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist. Võrreldes õpilaste teadmisi enne ja pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist ilmnisid statistiliselt olulised erinevused: nimelt esimese uurimiskorraga võrreldes vähenes teisel uurimiskorral õpilaste arv, kes ei teadnud, mida tähendab menstruatsioon. Enne seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist teadis vähem õpilasi, kuidas arvutada menstruatsioonitsükli pikkust kui pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist. Vähem õpilasi teadis enne seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist, kuidas arvutada välja päevad, millal on naisel kõige suurem tõenäosus rasestuda, võrreldes õpilaste teadmistega pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist (Tabel 5).

Tabel 5. Uuritavate protsent esimesel ja teisel mõõtmisel seoses seksuaalsusega seotud teadmisi puudutavate küsimuste kohta enne ja pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist

Seksuaalteadmiste valdkond: <i>murdeea muutused ja suguküpsus</i>	Õpilaste % esimesel mõõtmisel (n=102)	Õpilaste % teisel mõõtmisel (n=102)	χ^2	p väärtus
<i>Millised muutused murdeeas on poistel ja tüdrukutel sarnased?</i>				
Õige vastus	86,8%	92,2%	0,25	0,62
Vale vastus	8,5%	6,9%	0,16	0,69
Ei tea	4,7%	1,0%	2,50	0,11
<i>Millal saab tüdruk suguküpsuks?</i>				
Õige vastus	56,6%	64,8%	1,50	0,22
Vale vastus	19,5%	15,2%	0,68	0,41

Ei tea	23,9%	20,0%	0,48	0,49
<i>Millal saab poiss suguküpsiks?</i>				
Õige vastus	38,6%	48,1%	1,99	0,16
Vale vastus	28,9%	27,9%	0,02	0,90
Ei tea	32,5%	24,0%	1,89	0,17
<i>Mida tähendab menstruatsioon?</i>				
Õige vastus	11,1%	12,5%	0,10	0,75
Vale vastus	38,0%	55,8%	0,00	0,96
Ei tea	50,9%	31,7%	8,04	0,01
<i>Kuidas arvestatakse menstruatsioonitsükli pikkust?</i>				
Õige vastus	11,8%	16,3%	0,83	0,36
Vale vastus	26,5%	42,4%	5,46	0,02
Ei tea	61,8%	41,3%	8,11	0,00
<i>Kuidas arvutada välja päevad, millal on naisel kõige suurem tõenäosus rasestuda?</i>				
Õige vastus	6,2%	13,4%	2,86	0,09
Vale vastus	12,4%	20,6%	2,40	0,12
Ei tea	81,4%	66,0%	5,99	0,01

Suguelundite anatoomia ja füsioloogia

Nii enne ja pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist vastasid õigesti küsimusele, mis on erektsioon, üle poole õpilastest. Nii esimesel kui ka teisel uurimiskorral ei teadnud üle poole uuritavatest õiget vastust küsimusele, mis on impotentsus. Enamik uuritavaid (ligikaudu 80%) teadis õiget vastust küsimusele, millised on mehe suguelundid. Uuritavate protsent, kes ei teadnud vastust antud küsimusele, vähenes teisel mõõtmiskorral, võrreldes esimese mõõtmiskorraga, kusjuures eeltoodud näitajate vahel ilmnis statistiliselt oluline erinevus (Tabel 6).

Tabel 6. Uuritavate protsent esimesel ja teisel mõõtmisel seoses seksuaalsusega seotud teadmisi puudutavate valikvastustega küsimuste kohta

Seksuaalteadmiste valdkond: <i>suguelundite anatoomia ja füsioloogia</i>	Õpilaste % esimesel mõõtmisel (n=102)	Õpilaste % teisel mõõtmisel (n=102)	χ^2	p väärtus
<i>Mida tähendab peenise erektsioon?</i>				
Õige vastus	57,4%	64,0%	0,95	0,33
Vale vastus	14,8%	17,0%	0,19	0,67
Ei tea	27,8%	19,0%	2,22	0,14
<i>Mida tähendab impotentsus?</i>				
Õige vastus	19,8%	24,2%	0,60	0,44

Vale vastus	16,2%	21,2%	0,86	0,35
Ei tea	64,0%	54,5%	1,93	0,17
<i>Millised on mehe suguelundid?</i>				
Õige vastus	78,3%	79,4%	0,20	0,66
Vale vastus	19,9%	20,1%	0,01	0,91
Ei tea	1,8%	0,5%	4,76	0,03

Viljastumine ja rasedus

Antud seksuaalteadmiste valdkonnas vastas sarnane hulk õpilasi mõlemal uurimiskorral õigesti küsimusele, mida tähendab viljastumine (enne 76,5% ja pärast 73,0%). Üle poole õpilastest vastasid õigesti mõlemal uurimiskorral, et raseduse esimene tunnus on menstruatsiooni ärajäämine. Umbes üks neljandik õpilastest teadsid, mida tähendab ovulatsioon nii esimesel kui ka teisel uurimiskorral. Statistiliselt olulisi erinevusi antud seksuaalteadmiste valdkonnas kahe uurimiskorra lõikes ei esinenud (Tabel 7).

Tabel 7. Uuritavate protsent esimesel ja teisel mõõtmisel seoses seksuaalsusega seotud teadmisi puudutavate valikvastustega küsimuste kohta

Seksuaalteadmiste valdkond: <i>viljastumine ja rasedus</i>	Õpilaste % esimesel mõõtmisel (n=102)	Õpilaste % teisel mõõtmisel (n=102)	χ^2	p väärtus
<i>Mida tähendab viljastumine?</i>				
Õige vastus	76,5%	73,0%	0,32	0,57
Vale vastus	8,8%	15,0%	1,84	0,18
Ei tea	14,7%	12,0%	0,32	0,57
<i>Milline on raseduse esimene tunnus?</i>				
Õige vastus	64,0%	71,7%	1,44	0,23
Vale vastus	25,2%	18,2%	1,52	0,22
Ei tea	10,8%	10,1%	0,03	0,87
<i>Mida tähendab ovulatsioon?</i>				
Õige vastus	22,9%	23,5%	0,01	0,92
Vale vastus	3,8%	4,1%	0,01	0,92
Ei tea	73,3%	72,4%	0,02	0,89

Suguhaigused ja turvaseks

Suguhaiguste ja turvaseksi seksuaalteadmiste valdkonnas esinesid statistiliselt olulised erinevused kõigis viie küsimuse lõikes erinevates vastusevariantides. Üldiselt olid valdkonnas, mis puudutas suguhaigusi ja turvaseksi, õpilaste teadmised paremad pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist, võrreldes tulemustega enne seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist.

Teisel uurimiskorral vastas õigesti rohkem õpilasi küsimusele *kuidas levib HI-viirus?*, kusjuures teisel uurimiskorral ei olnud õpilasi, kes ei teadnud, kuidas HI-viirus levib. Rohkem õpilasi teadsid pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist, et kondoom on rasestumisvastane vahend, mis kaitseb suguhaiguste eest ning vähem õpilasi ei teadnud, millised rasestumisvastased vahendid kaitsevad suguhaiguste eest. Vähenes õpilaste hulk, kes ei teadnud, kuidas kasutada kondoomi ja kuidas kasutada rasestumisvastaseid tablette. Võrreldes õpilaste teadmisi esimese ja teise uurimiskorraga, siis teadsid õpilased teisel uurimiskorral paremini, mida tähendab turvaseks, vähenes õpilaste arv, kes turvaseksi tähendust ei teadnud (Tabel 8).

Tabel 8. Uuritavate protsent esimesel ja teisel mõõtmisel seoses seksuaalsusega seotud teadmisi puudutavate küsimuste kohta

Seksuaalteadmiste valdkond: <i>sugulisel teel levivad haigused ja turvaseks</i>	Õpilaste % esimesel mõõtmisel (n=102)	Õpilaste % teisel mõõtmisel (n=102)	χ^2	p väärtus
<i>Kuidas levib HI-viirus?</i>				
Õige vastus	69,7%	82,1%	10,75	0,00
Vale vastus	18,8%	17,9%	0,058	0,81
Ei tea	11,5%	0,0%	33,86	<0,00
<i>Millised rasestumisvastased vahendid kaitsevad suguhaiguste eest?</i>				
Õige vastus	65,0%	78,0%	5,41	0,02
Vale vastus	24,8%	21,1%	0,49	0,48
Ei tea	10,2%	0,8%	10,55	0,00
<i>Kas sa tead, kuidas kasutatakse kondoomi?</i>				
Tean	87,0%	97,5%	0,59	0,44
Ei tea	13,0%	2,5%	15,43	0,00
<i>Kas sa tead kuidas kasutada rasestumisvastaseid tablette?</i>				
Tean	43,9%	84,9%	7,59	0,01
Ei tea	56,1%	15,1%	81,22	<0,00
<i>Mida tähendab turvaseks?</i>				
Õige vastus	60,0%	82,5%	33,67	<0,00
Vale vastus	13,6%	16,5%	0,34	0,56
Ei tea	26,4%	1,0%	28,34	<0,00

Seksuaalne nauding

Võrreldes õpilaste teadmisi enne ja pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist seksuaalse naudingu valdkonnas andsid õpilased pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist sagedamini õige vastuse küsimusele, mida tähendab orgasm ja vähenes õpilaste hulk, kes ei omanud teadmisi orgasmi tähendusest. Mõlemal juhul esinesid statistiliselt olulised erinevused. Teisel uurimiskorral teadis rohkem õpilasi õigesti, mida tähendab masturbeerimine. Vähem õpilasi ei teadnud, mida tähendab masturbeerimine, võrreldes esimese uurimiskorraga, kusjuures esines statistiliselt oluline erinevus õpilaste vastuste sageduses kahel mõõtmiskorral (Tabel 9).

Tabel 9. Uuritavate protsent esimesel ja teisel mõõtmisel seoses seksuaalsusega seotud teadmisi puudutavate valikvastustega küsimuste kohta

Seksuaalteadmiste valdkond: <i>seksuaalne nauding</i>	Õpilaste % esimesel mõõtmisel (n=102)	Õpilaste % teisel mõõtmisel (n=102)	χ^2	p väärtus
<i>Mida tähendab orgasm?</i>				
Õige vastus	66,4%	81,0%	5,68	0,02
Vale vastus	20,6%	17,0%	0,43	0,51
Ei tea	13,1%	2,0%	8,90	0,00
<i>Mida tähendab masturbeerimine?</i>				
Õige vastus	77,1%	82,4%	2,45	0,12
Vale vastus	2,9%	3,9%	0,23	0,63
Ei tea	20,0%	9,8%	3,76	0,05

Sootunnetus

Sootunnetusega seotud teadmised paranesid õpilaste hulgas võrreldes kahe uurimiskorra tulemusi. Pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist teadis rohkem õpilasi õiget vastust küsimusele, kes on homoseksuaalne inimene ja vähem õpilasi vastas küsimusele valesti. Teisel uurimiskorral vähenes õpilaste hulk, kes ei teadnud õiget vastust küsimusele, kes on homoseksuaalne inimene. Teisel uurimiskorral kaldus rohkem õpilasi õigesti vastama küsimusele, kes on transeksuaal, kuid statistilist olulist erinevust eel- ja järeluuringu andmetele toetudes ei ilmnenu (Tabel 10).

Tabel 10. Uuritavate protsent esimesel ja teisel mõõtmisel seoses seksuaalsusega seotud teadmisi puudutavate valikvastustega küsimuste kohta

Seksuaalteadmiste valdkond: <i>seksuaalsus ja sootunnetus</i>	Õpilaste % esimesel mõõtmiskorral (n=102)	Õpilaste % teisel mõõtmiskorral (n=102)	χ^2	p väärtus
<i>Kes on homoseksuaalne inimene?</i>				

Õige vastus	70,5%	88,3%	10,29	0,00
Vale vastus	23,2%	10,7%	5,92	0,02
Ei tea	6,3%	1,0%	4,17	0,04
<i>Kes on transseksuaal?</i>				
Õige vastus	83,0%	88,9%	1,45	0,23
Vale vastus	7,5%	4,0%	1,14	0,29
Ei tea	9,4%	7,1%	0,38	0,54

Seksuaalne vägivald

Enne seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist teadsid peaaegu pooled õpilased (47,7%), et alla 14-aastase isikuga on seksuaalvahekord kriminaalkorras karistatav, pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist teadis õiget vastust üle poole õpilastest (59,8%). Pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist vähenes õpilaste arv, kes ei omanud teadmisi selle teema kohta, kusjuures ilmnes statistiliselt oluline erinevus õpilaste protsentuaalsete vastuste hulgas kahel mõõtmiskorral. Suurem osa õpilastest (üle 60%) ei teadnud nii esimesel kui ka teisel uurimiskorral, mida tähendab intsest. Võrreldes õpilaste teadmisi enne ja pärast metoodika rakendamist, vastas rohkem õpilasi valesti küsimusele, mida tähendab intsest (Tabel 11).

Tabel 11. Uuritavate protsent esimesel ja teisel mõõtmisel seoses seksuaalsusega seotud teadmisi puudutavate valikvastustega küsimuste kohta

Seksuaalteadmiste valdkond: <i>seksuaalne väärkohtlemine</i>	Õpilaste % esimesel mõõtmisel (n=102)	Õpilaste % teisel mõõtmisel (n=102)	χ^2	p väärtus
<i>Mis vanusest noorema isikuga on seksuaalvahekord kriminaalkorras karistatav?</i>				
Õige vastus	47,7%	59,8%	3,10	0,08
Vale vastus	38,3%	38,2%	0,00	0,99
Ei tea	14,0%	2,0%	10,16	0,00
<i>Mida tähendab intsest?</i>				
Õige vastus	18,6%	21,1%	0,18	0,67
Vale vastus	3,9%	11,6%	4,1	0,04
Ei tea	77,5%	67,4%	2,51	0,11

3.3. Seksuaalsusega seotud hoiakud

8. klassi õpilaste seksuaalsusega seotud hoiakuid uuriti nii enne ja pärast seksuaalhariduse ainetsükli 30 erineva väitega, mida õpilased hindasid Likerti skaala alusel viiepallisüsteemis (1 – ei nõustu, 2 – vähe, 3 – keskmiselt, 4 – enamasti ja 5 – täielikult nõus). Õpilaste keskmised

hinnangud väidetele on esitatud tabelis 6. Statistiliselt olulised erinevused leiti uuritavate hoiakutes enne ja pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist mõõdetuna *t*-testiga. Kõige enam nõustuti nii esimesel kui ka teisel uurimiskorral väitega, et igäühel on õigus olla kaitstud soovimatu raseduse eest (keskmine hinnang enne 4,75 ja pärast 4,83). Lisaks hinnati kõrgelt mõlemal uurimiskorral igäühe õigust saada seksuaalkasvatuse alast teavet. Mõlemal uurimiskorral väärtustati tunnetest rääkimist suhtes. Kõige vähem aga nõustuti esimesel korral väitega, et seksuaalkasvatuse alased teadmised peavad tulema ainult kodust (keskmine hinnang 1,39), teisel uurimiskorral nõustuti kõige vähem väitega, et tüdrukul ei sobi seksist keelduda, kui seda tahab tema noormees (keskmine hinnang 1,29).

Võrreldes õpilaste hoiakuid enne ja pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist, esinesid statistiliselt olulised erinevused seitsmele väitele hinnangut andes, kusjuures allpool keskendutakse vaid erinevustele, mille puhul ilmnisid statistiliselt olulised erinevused mõõdetuna *t*-testiga. Õpilaste hoiak pornograafiast muutus taunivamaks, pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist nõustusid õpilased vähem väitega, et pornograafilistes filmides näidatakse tõelist seksuaalvahekorda. Teisel uurimiskorral väärtustasid õpilased rohkem igäühe õigust nautida oma seksuaalsust ja enda keha tundma õppimist. Pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist ei nõustunud õpilased, et seksuaalsus võrdub seksiga ja et kondoomi peab kaasas kandma ainult poiss. Teisel uurimiskorral nõustuti rohkem kui esimesel korral väitega, et esimesel seksuaalvahekorra järgselt võib rasedaks jääda. Õpilaste suhtumine HIVi nakatunud õpetajasse muutus tolereerivamaks. Õpilased nõustusid, et HIV-positiivne õpetaja tohib koolis töötada (Tabel 6).

Tabel 6. Seksuaalsusega seotud hoiakud kahel mõõtmiskorral

Seksuaalsusega seotud väited	Esimesel mõõtmiskorral (n=102)	Teisel mõõtmiskorral (n=102)	<i>t</i> -väärtus	p väärtus
Igal ühel on õigus olla kaitstud soovimatu raseduse eest.	4,75	4,83	0,90	0,18
Igal ühel on õigus saada teavet seksuaalkasvatusest	4,55	4,72	1,55	0,06
Tunnetest rääkimine on suhtes oluline	4,41	4,58	1,51	0,07
Igal ühel on õigus nautida oma seksuaalsust	4,36	4,6	1,94	0,03
Seksuaalkasvatuse alased teadmised peavad tulema ainult kodust	1,39	1,45	0,62	0,27

Tüdrukul ei sobi seksist keelduda, kui seda tahab tema noormees	1,42	1,29	1,16	0,12
Mida suurem peenis seda suurem nauding seksuaalvahekorras	2,10	2,18	0,47	0,32
Noormeestele meeldivad suurte rindadega tüdrukud	2,97	3,03	0,34	0,37
Pornograafilistes filmidest näidatakse tõelist seksuaalvahekorda	1,96	1,30	5,25	0,00
Eneserahuldamine aitab enda keha paremini tundma õppida	3,17	3,51	2,15	0,02
Seksuaalsus võrdub seksiga	1,83	1,55	2,27	0,01
Konoomi peab kaasas kandma ainult poiss	1,80	1,59	1,61	0,05
Esimese seksuaalvahekorra järgselt ei jää rasedaks	2,06	1,67	2,53	0,01
Mind ei ohusta HIV	1,92	1,74	1,08	0,14
HIV positiivne õpetaja ei tohiks koolis töötada	2,23	1,77	2,72	0,00
HIV positiivne õpilane peaks teistele enda haigusest rääkima	2,56	2,57	0,09	0,46
Aborti teinud tüdruk on ise selles süüdi, et rasedaks jäi	2,16	1,95	1,31	0,10
Armastust peab esimesena avaldama noormees	1,77	1,70	0,52	0,30
Homoseksuaalsed inimesed on ühiskonnale häbiplekiks	1,92	1,91	0,08	0,47
Inimene saab alati ise aru, kui ta on nakatunud suguhaigusesse	1,83	1,65	1,59	0,06
Kõik seksuaalvahekorrad peavad lõppema orgasmiga	2,17	2,18	0,02	0,49
Mehed on alati seksiks valmis	2,19	2,03	0,89	0,19
Murdeiga on probleemne eluetapp	3,11	2,90	1,21	0,11
Muutused murdeas toimuvad kõikidel samaaegselt	1,45	1,31	1,29	0,10
Partneri soov kasutada konoomi näitab seda, et ta ei usalda sind	1,41	1,30	1,03	0,15
Prostituut naudib oma keha müümist	2,15	2,05	0,75	0,23
Rasestumisvastastest vahenditest peavad teadma ainult tüdrukud	1,5	1,38	1,10	0,14
Seksuaalvahekorda võib astuda alles püüsuhtes	1,84	1,94	0,62	0,27
Süütusest tuleb võimalikult varakult lahti saada	1,46	1,39	0,57	0,28

Väljakutsuvalt riides tüdruk on ise selles süüd, kui keegi teda kuritarvitab	1,87	1,79	0,50	0,31
--	------	------	------	------

---

4. Arutelu

Uuringud (Kriby, Laris, & Roller, 2006; International technical guidance..., 2009; International technical guidance..., 2018) on näidanud, et kooli seksuaalharidusel on oluline mõju vähendamaks seksuaalset riskikäitumist. Käesolev uurimus keskendus 8. klassi õpilaste teadmistele ja hoiakutele enne ja pärast seksuaalhariduse ainetsükli läbimist inimeseõpetuses. Uurimuse aktuaalsus seisnes selles, et varasemalt ei ole Eestis uuritud, milline on mõju 8. klassi seksuaalhariduse ainetsükli õpilaste teadmistele ja hoiakutele nende endi hinnangul. Käesoleva töö eesmärgiks oli välja selgitada muutused 8. klassi õpilaste hinnangutes kooli seksuaalkasvatuse ning seksuaalsust puudutavate teadmiste ja hoiakute kohta enne ja pärast vastavasisulise ainetsükli läbimist inimeseõpetuses ühe kooli näitel.

Varasemalt on uuritud kooli seksuaalkasvatuse eesmärkide täitmist tava- ja erikooli noormeeste hulgas (Kagadze, 2010), noorte teadmisi (Kagadze, 2010; Lõhmus *et al.*, 2015; Papp, 1998; Papp, Part, & Tõrik, 2001) ja hoiakuid (Lõhmus *et al.*, 2015; Kagadze, 2010). Töö eesmärgist lähtuvalt püstitati kolm uurimisküsimust, millest esimene oli: *Missugused on muutused 8. klassi õpilaste hinnangutes kooli seksuaalhariduse eesmärkidele ja teemade kohta seksuaalhariduse ainetsükli lõpus võrreldes ainetsükli algusega?* Uuritavate hinnangul täitis koolis antav seksuaalhariduse ainetsükkel seksuaalkasvatuse eesmäärke nagu teadlikkuse tõstmine rasestumisvastastest vahenditest, teadlikkus tunnete tähtsusest suhtes, seksuaalsed õigused, sugulisel teel levivad haigused, lähedussuhte olulisus, keha muutused ja funktsioonid, inimese eneseväärikuse tunne, väärtushinnangute kujundamine seoses seksuaalsusega, positiivse suhtumise arendamine seksuaalsusesse ja vastutustundliku käitumise arendamisel seksuaalsuhetes ja tolerantsus seksuaalvähemuste suhtes. Pärast seksuaalhariduse ainetsükli läbimist tähtsustasid õpilased eelnimetatud seksuaalhariduse eesmäärke rohkem. See näitab, et seksuaalhariduse ainetsükkel täitis oma eesmäärke ning ainetsükkel vastab õpilaste hinnangul seksuaalhariduse eesmärkidele. Varasematest uuringutest on selgunud, et õpilaste hinnangul ei ole kooli seksuaalharidus piisavalt täitunud selle eesmäärke (Papp, 1998). Autori hinnangul võib oletada, et tulemuste erinevus võib olla tingitud sellest, et seksuaalharidusega seotud ainetsükkel on kohustuslik põhikooli riikliku õppekava järgi 8. klassile alates 2010. aastast (Põhikooli riiklik

õppekava, 2010). Lisaks selgus uuringutulemustest, et nii enne kui ka pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist soovisid õpilased teada saada seksuaalsusega seotud teemade kohta, eraldi nimetati teemasid nagu suhted, tunded ja armastus; seksuaalõigused; seksuaalne väärkohtlemine; suguelundite anatoomia ja füsioloogia. See näitab, et õpilased tunnevad huvi seksuaalsusega seotud teemade vastu nii enne kui ka pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist, sarnased tulemused on ilmnenud ka Kagadze (2010) uurimustöös, kus nii tava- kui ka erikooli noormehed leidsid, et seksuaalharidus on koolis vajalik. Esile saab tuua, et enne seksuaalhariduse rakendamist soovisid õpilased rohkem teada saada seksuaalsel teel levivatest haigustest ja turvaseksist. Oluline on täheldada, et uuringutulemused näitavad, et kooli seksuaalkasvatusel on positiivne seos rasestumisvastaste vahendite kasutamise ja kondoomi kasutamisega õpilaste hulgas (Part, 2015). Pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist sooviti teada saada rohkem seksuaalsest väärkohtlemisest, mis näitab, et pärast ainetsükli rakendamist oli õpilastel huvi antud temaatika vastu. Rahvusvaheliste standardite (National Sex Education..., 2020) kohaselt peab seksuaalharidus keskenduma erinevatele suhtevormidele ning lähtuma indiviidi turvalisusest, sealhulgas õpetama märkama erinevaid vägivalla vorme seksuaalsuhetes. Sarnane tulemus on ilmnenud ka Eestis korraldatud varasemast uuringust (Lõhmus *et al.*, 2015), kus noorte hinnangul oli kõige vähem räägitud sellest, kuidas keelduda kaitsmata seksuaalvahekorra. Lõhmus jt (2015) uuringutulemustest selgus, et kõige enam oli räägitud murdeeast, sama on ilmnenud ka eri- ja tavakooli noormeeste hinnangul (Kagadze, 2010). Käesolevas uurimistöös leidsid uuritavad, et pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist oldi vähem kuulnud murdeeast kui enne seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist. See võib viidata sellele, et kooli seksuaalhariduse 8-nädalane ainetsükkel keskendus rohkem teistele seksuaalsusega seotud teemadele nagu pornograafia, seksuaalvähemused, abort, armastuses ja armumine, rasestumisvastastest vahendid, seksuaalkäitumine, seksuaalne väärkohtlemine, seksuaalsed õigused, seksuaalsuses, sugulisel teel levivatest haigustest. See võib selgitada õpilaste huvi antud õppeteema vastu, sest õpilaste hinnangul peaks olema koolis rohkem seksuaalkasvatuse õppetunde (Papp *et al.*, 2001, Kagadze, 2010).

Käesoleva magistr töö teine uurimisküsimus oli: *Missugused on muutused 8. klassi õpilaste teadmistes seksuaalsust puudutavate teemade kohta seksuaalhariduse ainetsükli lõpus võrreldes ainetsükli algusega?* Varasemalt on uuritud noorte seksuaalsusega seotud teadmisi 9. klassi õpilaste seas (Papp, 1998; Papp, Part, & Tõrik, 2001), eri- ja tavakooli noormeeste seas

(Kagadze, 2010) ja 14–18-aastaste noorte seas (Lõhmus *et al.*, 2015), käesolev uurimus keskendus 8. klassi õpilaste teadmistele seksuaalhariduse vallas. Varasemalt on uuringud kinnitanud, et mida põhjalikumalt on seksuaalsusega seotud õppeteemasid käsitletud, seda paremad on õpilaste teadmised (Papp, 1998; Papp, Part, & Tõrik, 2001; Kagadze, 2010). Selgus, et õpilaste seksuaalsusega seotud teadmised ainetsükli lõpus, võrreldes ainetsükli algusega, paranesid nii murdeea muutuste ja suguküpsuse, suguelundite anatoomia ja füsioloogia kui ka sugulisel teel levivate haiguste ja turvaseksi osas. Pärast ainetsükli rakendamist vastati kõige enam õigesti sugulisel teel levivate haiguste ja turvaseksi seksuaalteadmiste valdkonnas. Varasemad uuringutulemused (Lõhmus *et al.*, 2015) on näidanud, et noorte teadmised on aja jooksul HIVi ja seksuaalsel teel levivate haiguste osas paranenud. Antud töö uurimuse tulemustele toetudes paranesid ainetsükli läbimisel õpilaste teadmised HIV-levikuteede osas, rohkem õpilasi vastas õigesti HIV-levikuteedega seotud küsimustele, kuid Kagadze (2010) tehtud uurimuses ilmnis, et alla poole tava- ja erikooli noormeestest omasid õigeid teadmisi HIV levikuteedest, sarnased tulemused on ilmnunud ka Lõhmuse jt (2015) uuringutulemustest, kus alla poole noortest omasid korrektseid teadmisi HIV levikuteedest ja rasedusvastastest meetoditest.

Käesoleva töö kolmas uurimisküsimus oli: *Missugused on muutused 8. klassi õpilaste hoiakutes seksuaalsust puudutavate teemade kohta seksuaalhariduse ainetsükli lõpus võrreldes ainetsükli algusega?* Varasematest uuringutulemustest on selgunud, et noorte seksuaalset suhtumist ja riskikäitumist võivad mõjutada HIViga seotud hoiakud (Lõhmus *et al.*, 2015), käesoleva uuringu tulemustest selgub, et rakendatud meetodika avaldas mõju õpilaste hoiakutele positiivses suunas – seksuaalsust jaatavavaks, nt nõustusid õpilased, et igapähe on õigus nautida oma seksuaalsust, seoses turvalise seksuaalkäitumisega nt ei nõustunud õpilased väitega, et esimese seksuaalvahekorra järgselt ei jää rasedaks. Pärast meetodika rakendamist väärtustasid õpilased rohkem igapähe õigust seksuaalsusele ja enda keha tundma õppimist. See on laiapõhjalise seksuaalkasvatuse üheks eesmärgiks, et aidata just noortel arendada arusaamist iseendast ja oma seksuaalsusest (International technical guidance..., 2018). Sarnaselt varasemate tulemustega (Kagadze, 2010) tähtsustasid antud uurimuses õpilased kõrgelt tunnetest rääkimise olulisust suhetes. Võib oletada, et rakendatud seksuaalhariduse ainetsükkel toetas tunnete rääkimise olulisust suhetes ja igapähe seksuaalsuse väärtustamist. Uurimuses osalenud õpilaste hoiakud olid meetodika järgselt tolereerivamad selles osas, et HIV-positiivne õpetaja võiks koolis töötada,

kuid pärast metoodika rakendamist nõustuti rohkem, et HIV-positiivne õpilane peaks oma haigusest teistele rääkima. Varasemates uuringutulemustes on alla poole 14–15-aastastest uuritavatest leidnud, et HIV-positiivne õpetaja tohiks koolis edasi töötada ja üle poole 14–15-aastastest õpilastest ei lõpetaks HIV positiivse sõbraga suhtlemist (Lõhmus *et al.*, 2015). See näitab, et õpilaste suhtumine muutus pärast seksuaalhariduse ainetsükli rakendamist HIV-positiivsesse inimesesse tolerantsemaks. Samuti vähenes seksuaalhariduse ainetsükli jooksul arusaam, et kondoomi peaks kaasas kandma vaid meesterahvas, mis varasemates uuringutulemustes on olnud vastupidine (Lõhmus *et al.*, 2015). Samas Kagadze (2010) uuringutulemustest selgus, et noormehed suhtusid seksuaalsuhete vastutusse mõlema osapoole kontekstist lähtuvalt võrdsemalt. Laiapõhjalise seksuaalkasvatuse eesmärgiks on mõjutada hoiakuid, et soodustada turvalisi ja tervist soodustavaid suhteid (International technical guidance..., 2018), millega on seletatavad käesoleva töö uuringutulemused.

Edaspidi on vaja viia läbi uuring, kaasates laialdasemat valimit ka teistest koolidest üle Eesti, et saada mitmekülgeid uurimistulemusi ning uurimaks laiapõhjalise seksuaalkasvatuse mõju Eestis. Uurimuse piiranguks võib pidada seda, et antud töö viidi läbi ühes üldhariduskoolis.

Käesolev uuring on oluline kõikidele inimeseõpetuse aineõpetajatele ja seksuaalhariduse spetsialistidele ning õppekava koostajatele, et pöörata tähelepanu seksuaalhariduse olulisusele ja vajadusele Eesti ühiskonnas. Antud töö pöörab tähelepanu õpilaste jaoks olulistele seksuaalsusega seotud teemadele.

Tänuõnad

Minu suurimad tänuõnad töö juhendajale Kristi Kõivule tema kannatlikkuse ja mõistva ning toetava suhtumise eest kogu töö protsessi käigus. Tänan konstruktiivse tagasiside eest ja vajalike teadmiste eest nii teadustöö põhimõtete kui ka andmeanalüüsi koostamise kohta. Tänan õppejõudu Liina Leppa, kes oli motiveeriv ning jagas vajalikke teadmisi magistriröö seminari aine raames. Tänan väga uurimuses osalenud kooli juhtkonda, kes võimaldas läbi viia uurimus just nende üldhariduskoolis. Tänan siiralt kõiki uurimuses osalenud õpilasi ja inimeseõpetuse aineõpetajat, kes rakendas seksuaalhariduse ainetsükli. Olen tänulik oma perekonnale ja lähedastele, kes mind selle protsessi käigus toetasid ja minusse uskusid.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Mery-Liis Kolbak

/allkirjastatud digitaalselt/

24.05.2021

Kasutatud kirjandus

- Bridges, E. (2014). *Sexuality Education*. Advocates for Youth. Külastatud aadressil
<https://www.advocatesforyouth.org/resources/fact-sheets/sexuality-education-2/>
- Cohen, L., Manison, L. & Morrison, K. (2007). *Research Methods in Education (Sixth Edition)*. London: Routledge.
- Comprehensive Sexuality Education*. (2016). Committee Opinion. *The American College of Obstetricians and Gynecologists*, 128 (5), 227-230
- International Technical Guidance on Sexuality Education. An evidence-informed approach for schools, teachers and health educators*. (2009). France: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Külastatud aadressil:
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000183281/PDF/183281eng.pdf.multi>
- International technical guidance on sexuality education. An evidence-informed approach*. (2018). Switzerland: The World Health Organization. Külastatud aadressil
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260770/PDF/260770eng.pdf>.
- Kaart, T. (2012). *Binaarsete tunnuste analüüsimeetodid*. Külastatud aadressil
http://www.eau.ee/~ktanel/bin_tunnuste_analyys/index.php
- Kagadze, M. (2010). *Seksuaalkasvatus koolis kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste kooli ja tavakooli noormeeste hinnangul*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- Kagadze, M., Kiivit, R., Kull, M., Part, K. (2005). *Seksuaalkasvatuse õpetajaraamat II ja III kooliastmele*. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.
- Kirby, D. B., Laris, B. A., & Rolleri, L. A. (2007). Sex and HIV education programs: their impact on sexual behaviors of young people throughout the world. *The Journal of adolescent health: official publication of the Society for Adolescent Medicine*, 40(3), 206-217.
- Kull, M. (2010). Tervisekasvatus inimeseõpetuses. Kõiv, K. (Koos.). *Põhikooli valdkonnaraamat Sotsiaalained*. Tallinn: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus.
- Kull, M., Part, K., Kõiv, K., & Kiive, E. (2012). *Tervis-minu valikud. 8. klassi inimeseõpetuse töövihik*. Tallinn: Koolibri.
- Kull, M., Part, K., Kõiv, K., & Kiive, E. (2012). *Tervis-minu valikud. 8. klassi inimeseõpetuse õpik*. Tallinn: Koolibri.

- Kõiv, K. (2010). Riskikäitumise ennetuse ja sekkumise temaatika põhikooli inimeseõpetuses. Kõiv, K. (Koos.). *Põhikooli valdkonnaraamat Sotsiaalsed*. Tallinn: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus.
- Kõiv, K. (2010). Sissejuhatus: muutused inimeseõpetuses võrreldes eelmise õppekavaga, õppeainekontseptsioon ja rõhuasetused. Kõiv, K. (Koos.). *Põhikooli valdkonnaraamat Sotsiaalsed*. Tallinn: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus.
- Lõhmus, L., Rüütel, K., & Lemsalu, L. (2016). *HIVi temaatikaga seotud teadmised, hoiakud ja käitumine Eesti noorte hulgas. Uuringu raport 2015*. Tallinn: Tervise Arengu instituut. Külalastatud aadressil http://ft.ee/admin/upload/files/HIV_raport_2016.pdf
- National Sex Education Standards: Core Content and Skills, K-12 (Second Edition)*. (2020). USA: Future of Sex Education Initiative.
- Papp, K. (1998). *Noorte seksuaalne küpsemine*. Põltsamaa: Vali Press
- Papp, K., Part, K., & Tõrik, S. (2001). *KISS-noorsoouuring 1999*. Tartu: Eesti Pereplaneerimise Liit.
- Part, K. (2015). *Sexual health of young people in Estonia in a social context: the role of school-based sexuality education and youth-friendly counseling services*. Doktoritöö. Tartu Ülikool. Naistekliinik. Külalastatud aadressil <http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/6255/1/Part2015.pdf>
- Part, K., & Kull, M. (2010). Seksuaalkasvatuse inimeseõpetuses. Kõiv, K. (Koos.). *Põhikooli valdkonnaraamat Sotsiaalsed*. Tallinn: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus.
- Part, K., Haldre, K., Palm, E., Baltussen, R., Ketting, E., Kivelä, J., Kõiv, K., Kull, M. (2011). Kooli seksuaalhariduse mõjust Eestis. *Haridus*, 4, 39-47.
- Põhikooli riiklik õppekava*. (2002). Riigi Teataja I 2002, 20, 116. Külalastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/12888846>
- Põhikooli riiklik õppekava*. (2010). Riigi Teataja I, 6, 22. Lisa 5. Külalastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/lisa/0000/1327/3133/13275440.pdf#>
- Sexuality education in Europe and central Asia. State of the Art and Recent Developments*. (2018). Cologne: Federal Centre for Health Education, BZgA
- Standards for Sexuality Education in Europe. A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists*. (2010). Cologne: Federal Centre for Health Education,

BZgA. Külastatud aadressil: https://www.bzga-whocc.de/fileadmin/user_upload/WHO_BZgA_Standards_English.pdf

Teadustöö eetika (s.a). Külastatud aadressil <https://www.eetika.ee/et/teaduseetika/teadustoo>

Vorobjov, S., Abel-Ollo, K., Part, K., & Kull, M. (2011). *Kooli uimasti- ja seksuaalhariduse hetkeseisu ja barjääride kaardistamine*. Tallinn: Tervise Arengu Instituut. Eesti

Uimastiseire Keskus. Külastatud aadressil

https://intra.tai.ee/images/prints/documents/142131603098_Kooli_uimasti_ja_seksuaalhariduse_hetkeseisu_ja_barjaaride_kaardistamine.pdf

Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.

Lisad

Lisa 1. Seksuaalhariduse ainetsükli 8 inimeseõpetuse ainetunni jaotus

Tunniteema	Õpiväljundid	Õppematerjal
I Tund Teemal: Positiivsete suhete loomine ja säilitamine	Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab viise, kuidas luua ning säilitada mõistvaid, toetavaid ja lähedasi suhteid sotsiaalse tervise kontekstis; • demonstreerib õpituatsioonis oskusi, mis aitavad kaasa suhete loomisele ja säilitamisele: üksteise aitamine, jagamine, koostöö, teineteise eest hoolitsemine (Põhikooli riiklik õppekava, 2010).	Kull, Part, Kõiv, & Kiive (2012, lk 56-47) Kull, Part, Kõiv, & Kiive (2012, lk 42-43)
II tund Teemal: Tunded, armastus ja seksuaalsus	Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • väärtustab tundeid ja armastust suhetes;	Kagadze, Kiivit, Kull, & Part (2005, lk 100-110)

	<ul style="list-style-type: none"> • selgitab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning tunnete osa selles arengus; • kirjeldab tunnete ja läheduse jagamise viise (Põhikooli riiklik õppekava, 2010). 	<p>Kull, Part, Kõiv, & Kiive (2012, lk 58-62)</p> <p>Kull, Part, Kõiv, & Kiive (2012, lk 46)</p>
<p>III tund</p> <p>Teemal: Seksuaalsus ja vastutus suhetes</p>	<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • selgitab seksuaalse arengu individuaalsust ning tunnete osa selles arengus; • selgitab, milles seisneb partnerite vastutus seksuaalsuhetes; • teab, kuidas vastutustundlikult käituda seksuaalsuhetes (Põhikooli riiklik õppekava, 2010). 	<p>Kagadze, Kiivit, Kull, & Part (2005, lk 104-105)</p> <p>Kull, Part, Kõiv, & Kiive (2012, lk 67-73)</p>

<p>IV tund</p> <p>Teemal: Turvaline seksuaalkäitumine</p>	<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • oskab nimetada tõhusaid rasestumisvastaseid meetodeid. • teab, kuidas vältida seksuaalsel teel levivate haigusi. • teab, kuidas on õige kondoomi kasutada (Põhikooli riiklik õppekava, 2010). 	<p>Kull, Part, Kõiv, & Kiive (2012, lk 74-83)</p> <p>Kull, Part, Kõiv, & Kiive (2012, lk 51)</p> <p>Kagadze, Kiivit, Kull, & Part (2005, lk 116-118)</p>
<p>V tund</p> <p>Teemal: HI-viirus ja sellest hoidumine</p>	<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab suguhaiguste levimisteid; • oskab nimetada, kuidas vältida haigestumist HIVi; • eristab HIVi ja AIDSi müüte tegelikkusest (Põhikooli riiklik õppekava, 2010). 	<p>Kull, Part, Kõiv, & Kiive (2012, lk 84-87)</p> <p>Kull, Part, Kõiv, & Kiive (2012, lk 55-57)</p> <p>Kagadze, Kiivit, Kull, & Part (2005, lk 126)</p>
<p>VI tund</p> <p>Teemal: Soorollid ja soostereotüüpide mõju</p>	<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mõistab soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ja 	<p>Kagadze, Kiivit, Kull, & Part (2005, lk 138-139)</p>

	tervisele (Põhikooli riiklik õppekava, 2010).	Kull, Part, Kõiv, & Kiive (2012, lk 63-67)
VII tund Teemal: Seksuaalõigused ja abi saamine seksuaaltervisega seoses	<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab seksuaalõigusi kui seksuaalsusega seotud inimõigusi ning teab kaasnevaid kohustusi; • nimetab, kuhu saab pöörduda abi ja nõu saamiseks seksuaaltervise küsimustes • teab, kuidas moraalne ja kultuuriline aspekt seoses seksuaalsusega (Põhikooli riiklik õppekava, 2010). 	<p>Kull, Part, Kõiv, & Kiive (2012, lk 47-48; 58-60)</p> <p>Kull, Part, Kõiv, & Kiive (2012, lk 58-60)</p> <p>Kagadze, Kiivit, Kull, & Part (2005, lk 137-140)</p>
VII tund Kokkuvõtlik seksuaalkasvatuse tund	<ul style="list-style-type: none"> • Plakatite koostamine seksuaalkasvatuse tunni teemaatika kohta. 	

Kagadze, M., Kiivit, R., Kull, M., & Part, K. (2005). *Seksuaalkasvatuse õpetajaraamat II ja III kooliastmele*. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.

Kull, M., Part, K., Kõiv, K., & Kiive, E. (2012). *Tervis-minu valikud. 8. klassi inimeseõpetuse õpik*. Tallinn: Koolibri.

Kull, M., Part, K., Kõiv, K., & Kiive, E. (2012). *Tervis-minu valikud. 8. klassi inimeseõpetuse õpik*. Tallinn: Koolibri.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mery-Liis Kolbak,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Seksuaalhariduse teemade käsitlemise mõju inimeseõpetuses 8. klassi õpilaste hinnangul“, mille juhendaja on kaasprofessor Kristi Kõiv, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Mery-Liis Kolbak

24.05.2021